

ILULISSAT

Bevaringsværdige bygninger og bydele

**Grønlands Hjemmestyre
Økonomidirektoratet
1990**

Ilulissat

I Ilulissat by udpeges to bevaringsområder: handels-og administrationsområdet samt kirke-og museumsområdet.

De to bevaringsområder afspejler den adskillelse af handelen og missionen, der fandt sted i slutningen af 1700-årene. Missionen flyttede til bugten nord for Pitorgeq, medens handelen forblev i Havnebugten. Den senere bebyggelse er vokset frem omkring stien Qoornunnguaq mellem de to lokaliteter.

1. Handels-og administrationsområdet

Bevaringsområdet omfatter Handelens pakhuse, beboelseshuse og butikker samt posthuset og kommunens administrationskompleks og vuggestue. Bebyggelsen er på nær handelschefboligen placeret på havnepladsen og omkring det gamle vejforløb fra havnen. Bevaringsområdets afgrænsning fremgår af kortbilag 1.

Den ældre bebyggelse illustrerer den bygningshistoriske udvikling gennem kolonitiden fra midten af 1700-årene og frem til 1940'erne. Den nyere bebyggelse er opført indenfor den sidste tyveårsperiode efter en samlet arkitektonisk plan.

I historisk sammenhæng er bevaringsområdet bemærkelsesværdigt ved, at denne del af byen - med de tilstødende arealer mod sydvest - fortsat er Ilulissat's funktionelle tyngdepunkt. Opbygningen af det moderne bycenter har dog krævet sanering af en række ældre småhuse.

I arkitektonisk henseende er det i bevaringsområdet

lykkedes at skabe et velordnet og harmonisk bybillede, hvor den ældre og nyere bebyggelse opleves som en helhed. Dette skyldes blandt andet den ny bebyggelses opdelte bygningsformer, beskedne proportioner og traditionelle farveholdning.

De bygningshistorisk og arkitektonisk mest fremtrædende ældre bygninger er de tre 1700-talshuse: proviantboden (B-15), bestyrerboligen (B-7) og assistentboligen B-8).

Proviantboden (B-15) fra 1741 er opført i bindingsværk. I forbindelse med en nylig gennemført istandsættelse er bygningens oprindelige tagdækning - brædder lagt på klink - genskabt.

Bestyrerboligen (B-7) er opført i 1767 og forlænget i 1934. Denne bygning er ligesom assistentboligen rejst i en stokværkskonstruktion.

Assistentboligen (B-8) var oprindeligt et hvalfangerhus, der lå på nordsiden af havnen. I 1788 blev det flyttet til sin nuværende placering. Frem til 1903 fungerede huset som bolig og butik.

Den ældre del af bevaringsområdet er karakteriseret ved sine mange pakhuse. B-9 fra omkring 1800 blev i 1857 udvidet med B-25. Efter århundredskiftet opførtes på havnepladsen tre pakhuse i to etager efter tegninger af arkitekten Helge Bojsen Møller: B-13 i 1919, B-22 i 1924 og B-20 i 1934. Bygningerne danner en sammenhængende front mod havnebassinet.

Den fineste af Helge Bojsens Møllers bygninger er dog handelschefboligen (B-10) fra 1923. Det store velproportionerede hus har mange smukke bygningsde-

tailler. Huset rejser sig markant på fjeldet ovenfor havnen.

I slutningen af 1940'erne påbegyndte Handelen opførelsen af bebyggelsen omkring Butikstorvet, hvorved grundlaget blev lagt til det nuværende bycenter.

I "Ilulissat Dispositionsplan 1970" fremlagde arkitekt Henning Larsen et forslag til en samlet bebyggelsesplan for bycentret. Heri skulle en kommunal administrationsbygning og et nyt posthus placeres i tilknytning til Butikstorvet. Byggeriet blev indledt i begyndelsen af 1970'erne og er afsluttet i 1987.

Kommunekontoret (B-963) er en arealmæssigt stor bygning. Men bygningens placering på terrænet og bygningens arkitektur får den til at syne mindre. Bygningen er et godt eksempel på, hvordan en arkitektonisk ide kan fastholdes over en lang byggeperiode.

Posthuset (B-964) er udformet over samme arkitektoniske skema, hvorfor denne bygning opfattes som en naturlig del af det samlede bygningskompleks.

I 1971 opførtes vuggestuen (B-750) også med Henning Larsen som arkitekt. Bygningstypen er anvendt til offentligt byggeri andre steder i Grønland.

Det gælder alle tre bygninger, at de bygger på et arkitektursyn, der tillader stor frihed ved løsningen af den enkelte byggeopgave. I Ilulissat er dette også illustreret i Henning Larsens skole og sportshal. Bygningerne i bevaringsområdet kan betragtes som eksempler på god moderne arkitektur tilpasset grønlandske forhold.

Planlægnings-og fredningsforhold.

Det planlægningsmæssige grundlag er idag "Byplan Ilulissat 1984-1995" samt "Lokalplan C6 for den centrale del af Ilulissat".

I lokalplanen betegnes bygningerne B-7, B-8 og B-11 som bevaringsværdige. Af lokalplanens kortbilag fremgår et bevaringsområde, der rækker ud over lokalplanområdet (kortbilag 2).

Den vestlige del af dette kommunale bevaringsområde indgår i det forslag til bevaringsområde, som Økonomidirektoratet, planlægningskontoret, har skitseret.

Bevaringsområdet "Handels-og administrationsområdet" er beliggende i dispositionsplanens delområder A14 (åbent boligområde), B1 (havneområde) og C6 (fælles formål).

I 1983 er der rejst fredningssag på bygningerne B-7, B-8 og B-15.

2. Kirke-og museumsområdet

Bevaringsområdet omfatter det store dalstrøg, der strækker sig fra Fredericia Aqqutaa til Kirkebugten og som mod nord og syd er begrænset af stejle fjeldskråninger. Områdets afgrænsning er indtegnet på kortbilag 3.

Den græsbevoksede slette er sparsomt bebygget, hvorfor dalen først og fremmest opleves som et landskabs-træk i det ellers fuldt udbyggede byområde. Dalens åb-

ne karakter understreger den arkitektoniske virkning af de to markante bygninger: kirken og museet. Bevaringsområdet udgør således et særegent arkitektonisk miljø.

En række bygninger i området kan , når de ses i sammenhæng, fortælle væsentlige træk af den historiske udvikling indenfor kirke-, sundheds- og undervisningsvæsenet i kolonitiden.

"Zionskirken" (B-75)• blev rejst i årene 1779-82 efter en indsamling af midler blandt lokalbefolkningen. Handelen bidrog med halvdelen af byggesummen under forudsætning af, at en del af kirkebygningen anvendtes til sygehus. I 1866 opførtes lægeboligen (B-6) ved kysten, og 1904 byggede man et egentligt sygehus (B-4) som nabo til kirken. Dette sygehus blev i 1925 afløst af "det gamle sygehus" (B-3), det nuværende plejehjem, der ligger på fjeldryggen nord for bevaringsområdet.

Det nuværende museum (B-78)• består af den tidligere præstebolig fra 1846-47 samt af en mindre tilbygning, som formentlig er opført i den periode, hvor præsteboligen tillige husede byens seminarium. Præsteboligen er Knud Rasmussens fødehjem. Efter en restaurering i 1978-79 er bygningsanlægget blevet indrettet til museum. Overfor museet ligger den tidligere skole (B-79) opført i 1905.

I det historiske miljø indgår stien Qoorunnguaq som et vigtigt led. Den forbandt oprindelig missionen ved Kirkebugten med den øvrige koloni ved Havnebugten. Stien er endnu bevaret i sit forløb over længere strækninger.

I bygningshistorisk og arkitektonisk henseende er følgende bygninger og anlæg bemærkelsesværdige:

Kirken (B-75) er en stokværksbygning med tårnrytter. Bygningen blev restaureret i 1907 og i 1930 flyttet cirka 50 meter tilbage fra kystlinien. Den fritliggende, store, mørke bygning indgår i et usædvanligt smukt bybillede med havet og isfjeldene som baggrund.

I forbindelse med kirkens flytning opførtes det lille kapel (B-76). En gangbro fører frem til kapellet. Det undseelige anlæg ejer en særlig intimitet.

Lægeboligen (B-6) er en stokværksbygning. Denne har i forbindelse med en istandsættelse i 1898 eller 1926 fået bræddeklædte facader. Det tidligere sygehus, den nuværende præstebolig (B-4) er opført i bindingsværk efter tegninger af tømrermester P.A.Cortsen og senere ombygget af arkitekt Helge Bojsen Møller.

Museets hovedbygning (B-678) er en stokværksbygning i to etager, som senere har fået tilføjet bislag og karnap. Bygningstypen genfindes i præsteboligen i Nuuk. Det er nogle af de sidste stokværkshuse, der blev bygget - inden man gik over til udelukkende at bygge i bindingsværk - men samtidig de første toetages huse i Grønland. Tilbygningen er opført i bindingsværk. Anlæggets enkle bygningsformer og placering på tværs af den snævre dal tilfører bevaringsområdet endnu et arkitektonisk værdifuldt bybillede.

På arealet foran museet har man genrejst et trankogeri samt opført et nyt tørvemurshus.

Planlægnings-og fredningsforhold.

I "Byplan Ilulissat 1984-95" er områderne omkring Kirkebugten og Qoorunnguaq angivet som områder med stor miljømæssig og historisk værdi, og på denne baggrund udpeget som bevaringsområde.

Bevaringsområdet er beliggende i dispositionsplanens delområder D6 og D7 (fælles friareal). Af dispositionsplanens rammer fremgår, at arealtildelinger til bygningsændringer forudsætter, at der fastsættes bestemmelser for områdets bevaring i en lokalplan.

Selvom sådanne ændringer har fundet sted, er der ikke udarbejdet nogen lokalplan.

Det kommunale bevaringsområde er identisk med det forslag til bevaringsområde: "Kirke-og museumsområdet" som Økonoimidirektoratet, planlægningskontoret, har skitseret.

B-78 er fredet i 1983. Fredningen omfatter både hovedbygningen og tilbygningen.

3. Andre områder.

I "Byplan Ilulissat 1984-95" er området omkring kirken fra Qullissat udlagt som kommunalt bevaringsområde, med henblik på at sikre, at kirken bevares og at arealet omkring denne friholdes for bebyggelse. Området er beliggende i dispositionsplanens delområde D10 (kortbilag 4).

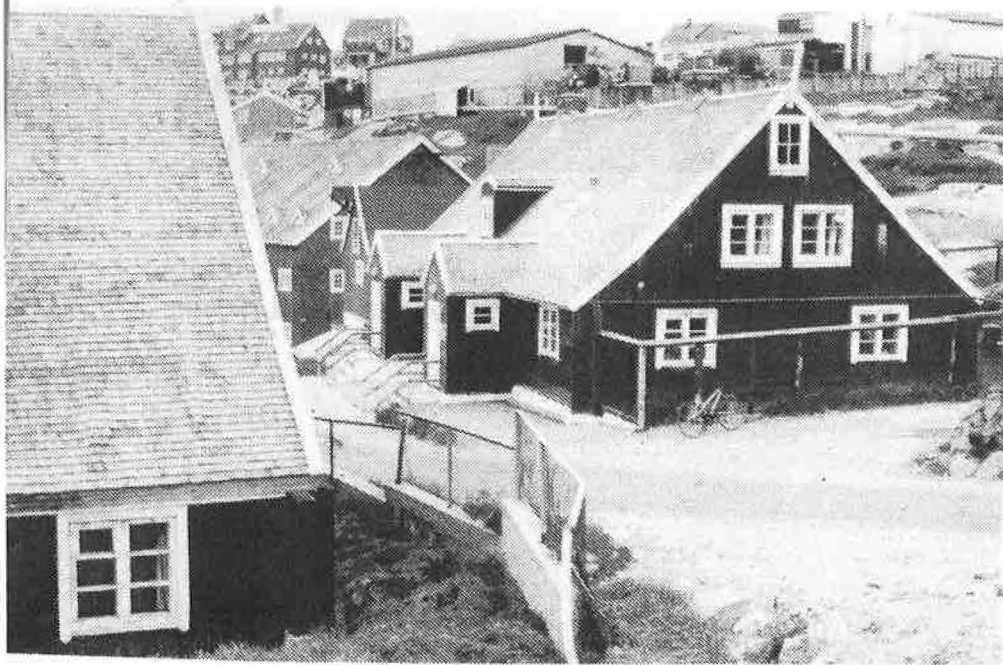

Kolonien blev grundlagt i 1741 af købmanden Jacob Severin og fik sit danske navn efter denne. Ovenfor Handelens gamle bygninger ligger butikshuset og kommunekontoret.

Ilulissat

B-8 var oprindelig et
hvalfangerhus, op-
ført 1777 på nordsi-
den af havnen.

Bestyrerboligen B-7
og bagved B-26 med
koloniens klokke.

Proviantboden B-15
er byens ældste hus
opført 1741.

Pakhusene B-9 og
B-25 er opført i
1800-årene.

Ilulissat

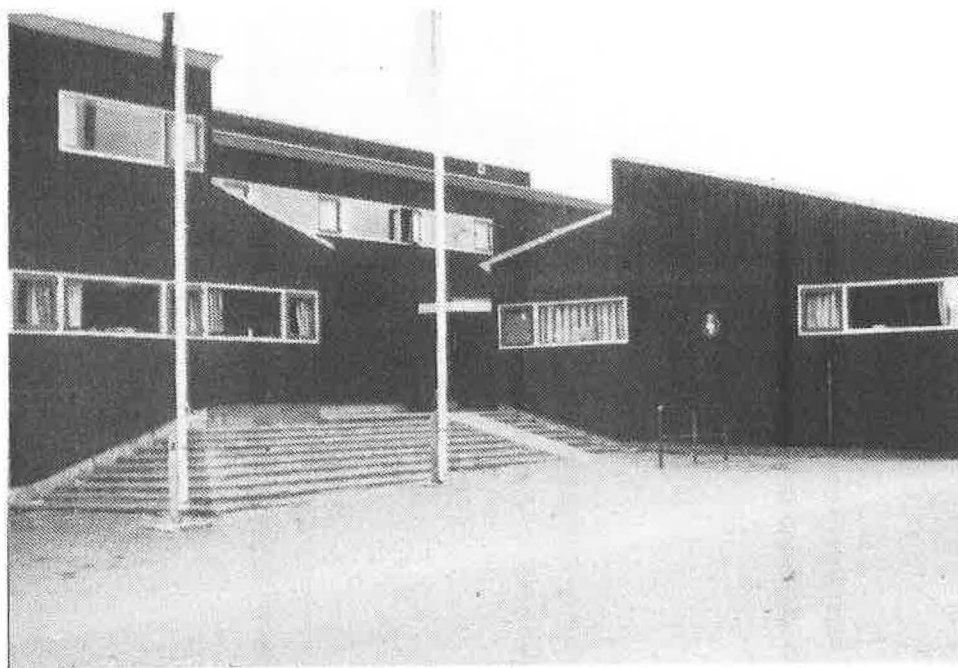

Pakhus B-20 på kajen
og handelschefboligen
oppe på fjeldet.

Handelschefboligen
B-10 fra 1923 er teg-
net af arkitekt Helge
Bojsen Møller.

Kommunekontoret B-963
og posthuset B-969 er
tegnet af arkitekt
Henning Larsen.

Kommunekontorets nye
afsnit og smøgen bag-
ved posthuset. Kommu-
nekontoret er opført
1971-1987.

I bygningshistorisk og arkitektonisk henseende er følgende bygninger og anlæg bemærkelsesværdige:

Kirken (B-75) er en stokværksbygning med tårnrytter. Bygningen blev restaureret i 1907 og i 1930 flyttet cirka 50 meter tilbage fra kystlinien. Den fritliggende, store, mørke bygning indgår i et usædvanligt smukt bybillede med havet og isfjeldene som baggrund.

I forbindelse med kirkens flytning opførtes det lille kapel (B-76). En gangbro fører frem til kapellet. Det undseelige anlæg ejer en særlig intimitet.

Lægeboligen (B-6) er en stokværksbygning. Denne har i forbindelse med en istandsættelse i 1898 eller 1926 fået bræddeklædte facader. Det tidligere sygehus, den nuværende præstebolig (B-4) er opført i bindingsværk efter tegninger af tømrermester P.A.Cortsen og senere ombygget af arkitekt Helge Bojsen Møller.

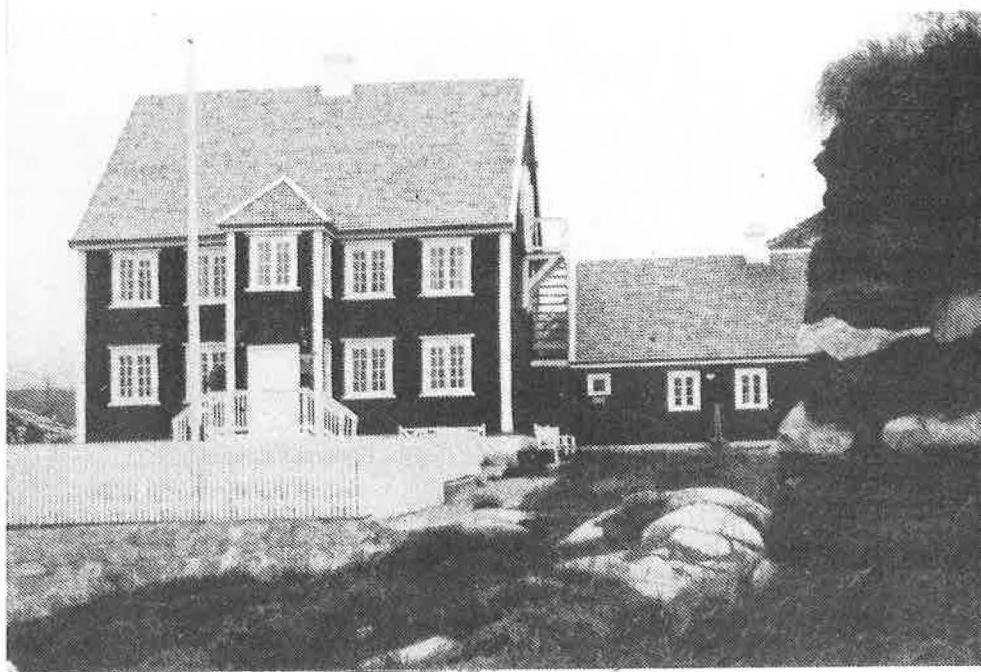
Museets hovedbygning (B-678) er en stokværksbygning i to etager, som senere har fået tilføjet bislag og karnap. Bygningstypen genfindes i præsteboligen i Nuuk. Det er nogle af de sidste stokværkshuse, der blev bygget - inden man gik over til udelukkende at bygge i bindingsværk - men samtidig de første toetages huse i Grønland. Tilbygningen er opført i bindingsværk. Anlæggets enkle bygningsformer og placering på tværs af den snævre dal tilfører bevaringsområdet endnu et arkitektonisk værdifuldt bybillede.

På arealet foran museet har man genrejst et trankogeri samt opført et nyt tørvemurshus.

Bebyggelsen i kirke-og museumsområdet afspejler den historiske udvikling indenfor kirke-, sundheds og undervisningsvæsenet i kolonitiden. Kirken og museet er arkitektonisk markante bygninger i dalen.

Ilulissat

Den tidligere præstebolig B-78 er opført 1846. Huset er Knud Rasmussens fødehjem.

Museet blev indrettet efter en restaurering af bygningerne i 1978-79.

Zionskirken og det
første sygehus B-4,
der idag er præste-
bolig.

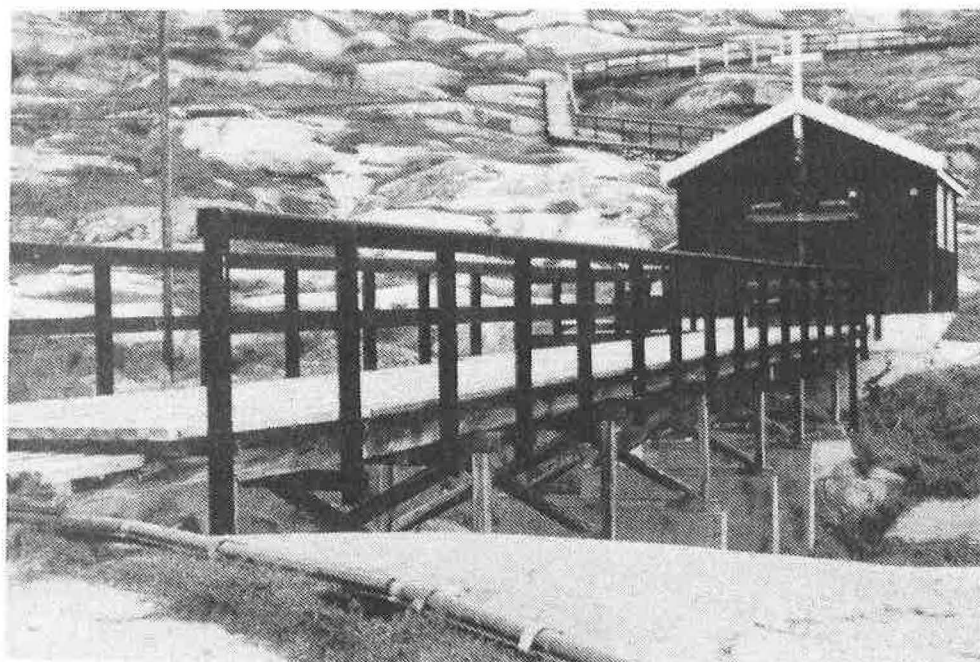
Lægeboligen B-6 og
B-5.

Ilulissat

Den tidligere skole
B-79 fungerer idag
som mødelokale og
museumsmagasin.

Kapellet B-76 og
gangbroen, der for-
binder dette med
kirken.

Kirken fra Qullissat genrejstes i 1973 i forbindelse med opførelsen af det boligkvarter, der skulle huse tilflytterne fra den nedlagte kulmine på Disko-øen.

Kortbilag 1: Handels-og administrationsområdet

Byplanens områder B1, C6 og A14

Forslag til bevaringsområde

Bygninger registreret af Grønlands Landsmuseum

Bygninger omfattet af fredningsforslag

Kortbilag 2: Lokalplanområde og kommunalt bevaringsområde

Lokalplan C6 for den centrale del af Ilulissat

Kommunalt bevaringsområde

Bevaringsværdige bygninger i henhold til lokalplanen

Kortbilag 3: Kirke-og museumsområdet

- Byplanens områder A 10, C4, D6 og D7
- Forslag til bevaringsområde
(Området er identisk med det kommunale bevaringsområde)
- Bygninger registreret af Grønlands Landsmuseum
- Fredet bygning

